

Мукоїда Р.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри АД ОВС та ЕБ ОДУВС

ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

У виняткових випадках, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя та здоров'я поліцейського або інших осіб, у тому числі й тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на поведінку правопорушника, поліція може застосовувати примусові заходи. Заходи примусу характеризуються, насамперед, тим, що їх застосування зумовлюється реальною протиправною ситуацією й починається в момент, коли вона досягла певного розвитку, тобто коли використання превентивних заходів стає неефективним або зовсім марним. Застосування примусу не є самоціллю, він є наслідком певної поведінки різних соціальних суб'єктів, яка відхиляється від вимог правових норм, становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються й охороняються, і застосовується з метою усунення такої поведінки. Відповідно, головне призначення заходів примусу полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті чи інші антисуспільні діяння, змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків. Водночас, примус завжди є правовим — поліцейські примусові заходи є винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння.

Застосуванню фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї має передувати попередження про намір їх застосувати.

Поліцейський попереджує особу, проти якої збирається застосувати примусовий захід, коли вважає, що обстановка дозволяє це зробити без шкоди для досягнення мети його застосування. Попередження має бути зроблено голосом, а за значної відстані або в разі звернення до великої групи людей — через гучномовні установки, підсилювачі звуку й у кожному випадку бажано рідною мовою осіб, проти яких ці засоби застосовуватимуть, та українською й російською мовами не менше 2 разів з наданням часу, достатнього для припинення правопорушення. Попередження поліцейського починається зі слів: «Поліція! Іменем Закону!». Кількість часу, яку можна визнати достатньою для виконання особою законної вимоги поліцейського, останній визначає самостійно, виходячи з оцінки складності ситуації, що склалася, особи правопорушника (його фізичного та емоційного стану, намірів, поведінки) та характеру правопорушення.

Без попередження поліцейські заходи примусу можуть застосовувати тільки у випадках, коли зволікання може спричинити посягання на життя та здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки (загибель людей, вибух, пожежу, катастрофу на залізничному транспорті, тощо), або коли в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим чи неможливим.

У таких випадках особа (порушник) не може усвідомлювати, що її протиправні дії можуть бути припинені з нанесенням їй шкоди аж до заподіяння смерті. Вид, час початку та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються поліцейським особисто з урахуванням конкретної ситуації (ускладнення оперативної обстановки, наявності великого скупчення людей, ДТП, тощо), характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Рішення про застосування заходу примусу ухвалює посадова особа (поліцейський), відповідальна за забезпечення публічної безпеки і порядку, або керівник конкретної операції. Поліцейські, які діють індивідуально, ухвалюють такі рішення самостійно.

У разі, коли з якихось причин у результаті застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї уникнути заподіяння тілесних ушкоджень не вдалося, ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» зобов'язує поліцейського надавати невідкладну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу. Стаття 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» від 05.07.2012 р. № 5081 відносить поліцейських до переліку осіб, які хоч і не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками

повинні надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані.

Така допомога може бути виражена в припиненні впливу пошкоджуючих факторів на потерпілого, в зупинці кровотечі, перенесенні потерпілого з небезпечної зони, виклику бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання допомоги відповідно до положень Закону України «Про екстрену медичну допомогу».

За потреби поліцейський повинен особисто (транспортном) доставити постраждалу особу до найближчого закладу охорони здоров'я (незалежно від форми власності та підпорядкування), де їй може бути надано необхідну професійну медичну допомогу відповідно до її стану.

Закон України «Про Національну поліцію» забороняє застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю до певних категорій осіб, зокрема:

- 1) до жінок з явними ознаками вагітності;
- 2) малолітніх осіб; 3) осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості.

Жінками з явними ознаками вагітності вважаються особи, які візуально можуть бути визнані вагітними (за об'єктивними ознаками сприймаються поліцейським як вагітні). Малолітньою особою є дитина до досягнення нею 14 років (п. 11 ст. 3 КПК України, ч. 2 ст. 6 Сімейного кодексу України).

Ознаками обмежених можливостей можуть бути виражені ознаки інвалідності, якими визнаються такі каліцтва чи вроджені вади, з огляду на які особа не може створювати небезпеку життю чи здоров'ю поліцейського або інших осіб.

До осіб з ознаками старості можна віднести осіб, яких поліцейський може сприймати як неспроможних внаслідок вікових змін створювати небезпеку для життя та здоров'я поліцейського або інших осіб. Віковій категорії старості відповідають типові ознаки стану здоров'я людини, які визнаються соціальною нормою.

Стосовно перелічених категорій осіб Закон України «Про Національну поліцію» дозволяє застосовувати заходи примусу лише у випадках: – учинення ними збройного (із застосуванням зброї) або групового (тобто якщо нападників двоє й більше) нападу; – учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.